

LANGUAGE AS THE IMAGE OF DESIGN A PSYCHOLINGUISTIC AND PRAGMATIC APPLICATION

TASARIM İMGESİ OLARAK DİL
PSİKODİLBİLİMSEL VE EDİMBİLİMSEL BİR UYGULAMA

Ebubekir BOZAVLI¹

Abstract

Human language doesn't improve simply with use word, sound and grammatical rules. Linguistic units fall into place as a result of interpersonal relationship. Individual designs reality in memory through linguistic units with experiences in the life. Expressions take on shape through these designs and form personal identity. This study aims to analyze linguistic structures edited in mind in communication processes and occurred by discourse used usually without giving attention and taking notice of them and also to engender awareness on the reader by point of a view pragmatic and psycholinguistics about mysterious dimension of language. It is through that individual gained conscious by this awareness will recognize better each other through the medium of the language and turn to solve problems by the language instead of violence. It can understand easily from an individual's speech his intention, his purpose and if behavior exhibited is positive and negative and is in what kind of mood. With this approach, language becomes a problem solving tool. The sample of the research consists of discourses in different contexts of social life. In the analysis of discourse, the theory of enunciation of Antoine Culioli and critical discourse analysis were used and the data were reviewed by descriptive analysis. In a language, every unit will take on different values depending on the use. Expressions perceived negatively may carry a positive value and expressions perceived positively a negative value. Verbs "want and expect" may indicate negativity in the semantic and "bad" word a dimension positive. In the use of language, the subject is a strategist, manipulator, conciliatory or provocative. This qualification is due to the pragmatic aspect of language.

Keywords: Discours, Enunciation, Psycholinguistics, Design, Pragmatic

Özet

Dil tek başına sözcük, ses, dilbilgisi kurallarıyla değer kazanmaz. Dilsel birimler, dilin sahibi bireylerle ilişkileri sonucu anamlanır. Yaşanmışlıklar sonucu edinilen deneyimlerle birey gerçekliği dilsel birimler aracılığıyla zihninde tasarlar. Söylemler bu tasarımlar aracılığıyla şekillenir, dışa vurur ve bireyin kimliğini oluşturur. Bu çalışma iletişim sürecinde zihinde kurgulanan çoğu zaman farkına varmadan ya da dikkat etmeden kullanılan söylemler ortaya çıkan dilsel yapıları çözümlmeyi ve dilin gizemli boyutu üzerinde okurda psikodilbilimsel ve edimbilimsel bir bakış açısıyla farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu farkındalıkla bilinçlenmiş bireylerin dil aracılığıyla birbirlerini daha iyi tanıyacıkları, sorunları şiddet yerine dille çözmeye yönelecekleri düşünülmektedir. Bireyin söylemlerinden onun niyeti, amacı, olumlu mu olumsuz mu bir davranış sergilediği ve ne tür bir ruh hali içinde olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Bu yaklaşımla dil bir sorun çözme aracına dönüşür. Araştırmanın örneğini sosyal yaşamda farklı bağlamlardaki söylemler oluşturmaktadır. Söylemlerin çözümlenmesinde Antoine Culioli'nin sözcelem kuramıyla birlikte eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmış ve veriler betimsel analizle yorumlanmıştır. Dildeki her birim kullanımına göre farklı değerlere bürünür. Olumlu algılanan ifadeler olumsuz olumsuz algılanan ifadeler olumlu değer taşıyabilir. "İstemek, ümit etmek" fiilleri anlamsal boyutta olumsuzluğa "fena" sözcüğü olumluluğa işaret edebilir. Sözceleyen özne ise dil kullanımlarında bir stratejist, manipülatör, uzlaşımçı veya kışkırtıcı olarak ön plana çıkar. Bu nitelikler dilin edimbilimsel özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Söylem, Sözcelem, Psikodilbilimi, Tasarım, Edimbilim

¹ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, Fransız Dili Eğitimi ABD, Erzurum, ebozavli@atauni.edu.tr

Giriş

İnsan topluluğunun konuştuğu doğal dilin oluşumu ve gelişimi birçok felsefi düşünce ve tartışmanın konusunu oluşturmaktadır. Antik Yunan felsefesi ve bazı kutsal dinler dili tanrının yarattığına sözcüklerin ve sözün onun eseri olduğuna inanmaktadırlar. Bu inanışa göre yeryüzündeki bütün nesnelere tanrı adlandırılarak onlara ontolojik bir statü kazandırmış ve bizler de bu adlandırmalar sayesinde sözel iletişimi gerçekleştirmekteyiz (Eco, 1995). “*Dil tanrı tarafından yaratılmış, nesnelere bizzat onun tarafından adlandırılmış olsaydı kusursuz olurdu, çünkü tanrı kusursuzdur, oysa hiçbir dil kusursuz değildir*” diyerek bu yaklaşıma karşı çıkan W. Von Humboldt dilin kuşaktan kuşağa aktarıldığını böylece kültürel bir nitelik taşıdığını ifade etmektedir (Humboldt, 1999). Bu antropolojik nitelik dilin sürekli değişip gelişmesini sağlamakta ve insanların düşünce yapılarını biçimlendirmektedir. Chomsky ve Descartes gibi rasyonalistlere göre evrende dil yetisine sahip tek varlık insandır. İnsanların tıpkı zamanı geldiğinde yürümeye başladıkları gibi bu yeti onların zamanı geldiğinde konuşmalarını sağlar. İleri derecede patolojik sorunlar yaşayanlarda bile bu yeti etkindir. Zihinsel mekanizmalar konuşmayı biçimlendirir ve böylece konuşma yaratıcı, sınırsız, tutarlı ve duruma uygun olma özellikleri sergiler (Chomsky, 2001). Başlıca savunucularının Locke ve Skinner olduğu empirist yaklaşım da insanın yaşamda edindiği deneyimlerin dili şekillendirdiğini iddia eder (Gaonac’h, 2006: 43-46). Uyarı-tepki ilişkisiyle bir koşullanma sonucu çocuk dili öğrenir. Aç olan bir hayvanı bir besin koşullandırdığı gibi doğal dili yeni öğreneni de çevresindeki bireylerin söylesel düzeydeki davranışları koşullandırır. Alman W.Oehl gibi bazı dilcilerin savundukları bilim çevrelerinde fazla destek bulmayan yansıma (onomatopée) kuramı ise dilin oluşumunda doğadaki seslerin (su, çınlama, rüzgâr sesi vb.) ve hayvanların çıkardıkları seslerin etkili olduğunu ileri sürmektedir (Dolaner, Acar, Onan, 2012). Dil oluşum teorilerinin sonucunu olarak evrimsel yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. İnsan sözlü dilinin insanın konuşma organları ve beyniyle yani düşünce yapısıyla birlikte evrim geçirdiğine inanılır. 2,5 milyon yıl öncesine kadar ilk insan türü olan Homo Habilis ve Homo Erectus jestler ve hırıltı, çığlık, inleme gibi basit düzeydeki seslerle ve çocuğun dil edinimine benzer şekilde kısa ifadelerle iletişim gerçekleştirirken evrimle birlikte Homo Sapiensler ve günümüz modern insanları karmaşık düşünce yapılarına sahip biçimde karmaşık tümcelerle bildiğimiz anlamda dille kendilerini ifade etmektedirler. İnsan beyni geliştikçe sözel iletişim daha belirginleşti ve sözsüz iletişime olan bağımlılık azalmaya başladı (Fischer, 2013). 19. yüzyılın başlarında Saussure’le birlikte dil kavramının bilimsel bir statüye kavuşması dil oluşum teorilerinin geri planda kalmasına ve dilin farklı bakış açılarıyla ele alınmasını sağlamıştır. 1950’li yıllarda Emile Benveniste’in dilin söz boyutunu (parole) ya da güncel bir ifadeyle söylem olgusunu ön plana çıkardığı sözceleme (énonciation) kavramını geliştirdiğini ve John L.Austin ve Searle’ün dil edimleri teorisi etrafında şekillenen edimbilimin (pragmatik) ön plana çıktığını ve dilbilimin yan dalları olarak kabul edilen bu alanların dilbilim araştırmaları içerisinde ağırlık kazandığını görüyoruz (Caron, 1983). Sözceleme, dilsel olguları kişi, zaman ve mekân örgüsüyle irdeleyen, söylenenlerin arka planında yatan derin yapıyla ortaya çıkan değerlere odaklanırken edimbilim dilin gerçekliği tanımlama ilkesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Böylece dil yalnızca insanlar arasında iletişimi sağlama aracı olmaktan çıkmış emirler vermek, açıklamalar yapmak, önerilerde bulunmak, tehdit etmek gibi birçok eylemsel unsuru içerisinde barındıran bir değere dönüşmüştür. Bir anlamda söylemle birlikte dil artık kavramların değerinin ortaya konulduğu bir yapıdan düşünsel tasarımların değerinin ortaya çıkarıldığı bir sisteme dönüşmüştür. Birey oluşturduğu söylemlerle ne anlatmak istiyor? Dinleyen bu söylemleri nasıl algılıyor ve onlara nasıl tepki veriyor? Bu türden sorular bakış açımızı bilişsel psikolojiye yönlendiriyor ve ne konuşuyoruz, ne anlıyoruz anlayışından nasıl konuşuyoruz, nasıl anlıyoruz anlayışına yönümüzü çeviriyor. Nasıl konuştuğumuz, nasıl anladığımız sözcelemenin ürünü olan söylemlerle

açığa çıkar. Söylem basit bir şey değildir. Karmaşık olgular bütünüdür. Dilbilimin temel öğeleri olan cümlelerle, sözcüklerle sınırlı değildir. Söylem sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel alanlar gibi sosyal hayatın diğer yönleriyle de ilişkilidir (Sözen, 2014). Söylemi tasarımlar sistemi kılan bu alanlardır. Özellikle kültürel unsurlar daha belirleyicidir. Antoine Culioli (2000) düşüncenin zihinde şekillenmesi anlamında tanımlanabilecek tasarımlar sisteminin psiko-kültürel özellikler üzerine kurulduğunu dile getirmektedir. Ruhbilimi anlamlandırılan da bu özelliklerdir. Anlaşılır bir ifadeyle ruhsal yapının önce düşüncelerle sonra da davranışlarla dışa vurumudur. Davranışlar edimbilimin alanına giren eylemleri doğurur. İşittiğimiz söylemlerle davranışlarımızı belirler ve muhabatımıza sözel bazen de sözel olmayan eylemlerle karşılık veririz. Ya söylenenleri benimseriz, ya reddederiz ya da istemeyerek çatışırız. Şiddet olarak da ifade edebileceğimiz bu son davranışın ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi yaygın bir tanımla dil göstergesinin gösterilen (signifiant) yönünün dikkate alınmasıyla mümkün olur. Düşünceyle her bireyin zihninde farklı bir yapıya bürünen genellikle dikkat etmeden kullanılan gösterilenin -ki bunlar bilinen anlamıyla kavramlar veya kavramlardan daha karmaşık bir sisteme işaret eden mefhum (notion)lardır- bilinçli bir şekilde kullanımıyla toplum içerisinde yaşanan sorunlar çözüme kavuşabilir. Böylelikle dil sadece bir iletişim aracı değil aynı zamanda sorunları çözme aracıdır da. İç dünyamızda farklı duygular barındırdığımız için şiddeti iletişime dönüştürmek çok basit gözükmeseyse de kullandığımız ya da işittiğimiz dilsel yapılarda farkındalık yaratarak zamanla olumlu eylemleri yaygınlaştırabiliriz. Söylemlerden niyetleri, tercihleri, tutumları anlayabilir ve anlamlandırabiliriz. İletişim ortaklarımızın bizlere karşı olumlu mu olumsuz mu davranışlar beslediklerinin farkına varabiliriz.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma bireyin iletişim kurarken zihninde kodladığı fakat farkına varmadan ya da dikkat etmeden kullandığı söylemle ortaya çıkan dilsel yapıları analiz ederek onların gizemli yönlerini ortaya çıkarmayı ve dilin ruhbilimsel ve edimbilimsel alanında dil kullanıcılarında farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu farkındalığın bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarına, yaşadıkları iletişim sorunlarını ya da iletişimsizliği çözmeye yarayacağı düşünülmektedir. Psikodilbilimsel düzeyde dilin kullanım sürecinde gönderici ve alıcı arasında kodlanan ve çözümlenen dilsel birimlerle konuşma, dil ve düşünce arasındaki bağlantı irdelenmektedir. “Gönderici ve alıcı aynı kodlama ve çözümleme evrenini mi paylaşmakta ve söylemsel boyutta aynı şeyleri mi anlamaktadırlar?” araştırma sorusuyla bağlaçlar, zarflar ve fiillerle kodlanmış söylemlerin derin yapılarının saptanması hedeflenmektedir. Edimbilimsel düzeyde ise söylemin sosyal yaşamda dinleyen ve konuşan üzerindeki etkileri yani kodlanmış söylemlerin çözümlenmesinin konuşanla dinleyen arasındaki ilişkileri nasıl biçimlendirdiği yorumlanmaktadır.

Yöntem

Söylemsel örneklerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında Antoine Culioli'nin sözcelem kuramı kullanılmıştır. Culioli sözcelemi, nosyon (mefhum) kavramı ve bu kavrama bağlı olan tanımlama (identification), dolaşım (parcours), çıkarım (extraction) ve oklama (fléchage) gibi belirleme işlemleri üzerine dayandırmaktadır. Yaşamımız boyunca nesnelere, kişiler, olaylar aracılığıyla tecrübe ettiğimiz ve kültürümüzle şekillenen nosyonlarla dili kurgularız. Nosyon, kavramı (concept) aşan bir yapıdır. Kavram teknik bir çerçevede değerlendirilirken nosyonda yaşanmışlıklar vardır. Nosyonu oluşturan muhtemel örneklem (occurrence) grubu içerisinde gezinmek (parcours) ve bu örneklemelerden birini ya da birkaçını seçmek (extraction) ve dilin dilbilgisel düzeyindeki birimlerle onu sabitlemek (fléchage) dilsel tasarımları ortaya çıkarır (Culioli, 1999).

Örneklem

Araştırmanın örneklemini sosyal yaşamda farklı bağlamlarda kullanılan söylem örneklerinden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Elde edilen veriler önce mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenir ve daha sonra bu betimlemeler yorumlanarak neden-sonuç ilişkileri irdelenir (Yıldırım & Şimşek, 2000: 159).

Psikodilbilimsel Düzeyde Dilsel Tasarımlar

Uzun bir süre bilişsel psikolojinin bir dalı olarak kabul edilen psikodilbilim kavramı dilden (langage) hareketle insan davranışlarını incelemekte ve son yıllarda bilişsel psikodilbilim adıyla sınırları belirgin şekilde çizilmektedir. Sınırlarının belirginleşmesi bilişsel yapıları ön plana çıkarmakta ve dilsel tasarım ürünü olarak konuşma ve yazı dilini üretim, anlama ve algılanma boyutlarının analizini kapsamakta ve böylelikle karmaşık yapılar olan dilsel tasarımlar da kullandığımız dilsel birimlerle dışsallaşmakta ve anlam kazanmaktadır. Dilsel tasarımların anlamlarını kavramak söylem analiziyle mümkün olmaktadır. Edibe Sözen (2014, 83) söylem analizini şu şekilde tanımlamaktadır: “Ayrıntılarla ve belirsizliklerle ilgilenen söylem analizi dil kullanımıyla meşgul olur; dil kullanımını dilsel bir davranıştır; bu sebeple dil bir eylem ve etkileşim biçimidir. Dilin anlama, açıklama ve anlamlandırmaya ilişkin fonksiyonlarıyla ilgilenir. Çözümleme edimbilimsel bir nitelik taşır. Yani bu düzeyde “dili kullanan insanların dil ile ne yaptıkları” sorusuna cevaben bir söylemdeki dilsel özellikler onların ne yaptıklarını anlamak amacıyla incelenir”. Bu tanımla açıklayacak olursak söylem çözümlemesi bir anlamda dili kullananların gerçek niyetlerini anlamlandırmaya çalışmaktır.

İç Bağlar

Metni oluşturan ve metnin bütünlüğünü sağlayan çeşitli nitelikteki sözcükler, cümleler, cümlecikler iç bağları nitelendirmektedir. Sözcük türleri içerisinde yer alan bağlaçlar dilsel tasarımları biçimlendiren en önemli öğelerdir.

*Oynaması **bile** gıcık.*

Sözcede “bile” bağlacı mevcut özelliklerin üzerine başka özelliklerin eklenmesi anlamında ilave etme, ekleme değeriyle karşımıza çıkıyor. Sözceye olumsuz bir anlam yükleyen “gıcık” sözcüğünün olumsuz değerinin artırılması ve önceki davranışlara gönderim söz konusudur. Bireyin daha önce gerçekleştirdiği eylemlerin hepsi ya da bazıları “gıcık” sözcüğüne eş değer olumsuz ifadelerle yüklüdür. Gerçekte ortaya çıkan şey “oynama” eyleminden ziyade geçmişteki eylemlerin olumsuzlaştırılmasına yapılan vurgudur. Sözceyle kastedilen bireyin fiziksel özellikleri, ahlaki özellikleri ve sahip olduğu diğer özelliklerden bazılarının etkisizleştirilmesidir. Sözceyi işiten biri başka hangi eylemlerin “gıcık” olarak nitelendirilebileceğini tasavvur etmeye çalışırken “oynama” eylemini o an için göz ardı eder ve başka eylemlerin arayışını zihninde tasarlayabilir. “Oynaması bile güzel” sözcüğüyle anlamı olumluya çevirdiğimizde ise bu ifadeyle önceki eylemlerin ve davranışların yüceltildiğini söyleyebiliriz.

*12 Eylül rejimi **bile** olumlu birçok uygulama yaptı. Örneği mi taksimetreler. Olumlu uygulamaları yapmak iktidarda*

olanların görevi. Anlaşmazlık bu olumlu gelişmelerin ne pahasına yapıldığı hususunda çıkıyor.

Sözce dilbilgisi düzeyinde olumlu bir yapı sergilese de anlamsal düzeyde “bile” bağlacı bu sözceye olumsuz bir değer yüklemektedir. Bağlacı çıkararak sözceyi yeniden oluşturduğumuzda anlamsal düzeyde olumlu ifadeyi belirgin şekilde görebiliriz. “Bile” bağlacı ile mevcut rejime 12 Eylül rejimi dâhil edilmekte ve her iki rejim farklı derecelerde eleştirilmektedir. 12 Eylül rejimi toplumun büyük kesimi tarafından olumsuz nitelikleriyle anımsanmakla birlikte sözceleyen özneye göre mevcut rejim 12 Eylül rejimi kadar olumlu eylemlerde bulunmamaktadır.

Bağımsız bir dil birimi olan ve günlük konuşmada sıklıkla kullandığımız cümle içerisinde karşıtlık, çelişki, sebep, koşul bildirme gibi birçok işleve sahip olan “ama” bağlacı da kendinden sonra gelen cümle yapısal olarak olumlu bir nitelik taşısa da bazı durumlarda cümleyi anlamsal düzeyde olumsuzlaştırır.

Bekâra karı boşamak kolaydır. “Eş” dense daha iyi olur ama söz böyle ne yapalım.

Hava saldırısı IŞİD’i geriletiyor ama IŞİD sayıca o kadar fazla ki.

Önceki sözcenin bitip “ama” bağlacıyla yeni bir sözcenin kullanıldığı andan itibaren muhtemelen tümcede olumsuz bir değer oluşacağı hissedilir. Gerçekte bu olumsuzluk önceki sözceyle ilgilidir. Birinci sözcede sözcelem öznesi “ama” bağlacıyla söz konusu deyim kolay kolay değiştirilemeyeceğini ikinci sözcede ise hava saldırısının IŞİD’i geriletmesinin pek bir sonuç vermeyeceğini vurgulamaktadır. “Bile” ve “ama” bağlacının bu tür kullanımlarda kazandıkları değer oluşturulmuş olumsuzluk değeridir. Antoine Culioli (2000 :93-94) iki farklı olumsuzluk biçiminin varlığından bahsetmektedir. İlki ilkel (primitif) olumsuzluk işlevi diğeri oluşturulmuş olumsuzluk işlevidir. İlkel olumsuzluk sözel ya da jest, mimik gibi sözel olmayan davranışlarda kendini gösterir. Fiilleri olumsuz yapan dilbilgisi kuralları, “yok, değil, asla” gibi olumsuzluk ifadeleri ile el, baş ve gözlerle yapılan hareketler bu türün özgün örnekleridir. Oluşturulmuş olumsuzluk anlamsal özellikler sonucu beliren yapılardır. Bunlar bir doğal dilin dilbilgisinde sıfat, zarf, bağlaç vb olarak adlandırılan birimler aracılığıyla sözceler içerisinde edindikleri değerlerle karşımıza çıkarlar. Oluşturulmuş olumsuzluk ilkel olumsuzluktan ayrıştırılamaz ve karmaşık sözceleme işlemleriyle (notion, occurrence, parcours) tanımlanır. Anlamlarla şekillenen bu olumsuzluk türünde bu değerlerin ortaya çıkmasını sağlayan büyük ölçüde dil kullanıcılarının taşıdıkları niyetlerdir. Birey sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde farklı zamanlarda farklı durumlarda farklı kişilerle iletişim kurmak ve bu şekilde varlığını sürdürmek zorundadır. Çıkarlar, ideolojiler ilişkileri dolayısıyla söylemleri şekillendirir. Niyet bağlama bağlı olarak bazen bir dileği, bazen bir amacı bazen de öngörüü ifade edebilir ve geleceğe ya da geçmişe dönük bir eylemin gerçekleşmesine neden olan zihinsel bir tasarım olarak tanımlanmaktadır (Nacar-Logie, s: 77).

Biraz geciktim.

Sözce geçmiş zaman kipiyle olumlu nitelik taşısa da “gecikmek” fiili anlamsal olarak olumsuz bir değere karşılık gelmektedir. “Geç kalmak” herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak ya da bir şeyin önceden belirlenen zamanda gerçekleşmemesi anlamındadır. Sözceleme öznesi “biraz” zarfını gecikme eylemine ekleyerek fiildeki olumsuz değeri yumuşatmayı amaçlamaktadır. Fiil böylece bir değer değişimine maruz kalmaktadır. Özne karşılaşacağı muhtemel tepkilerin azalacağını

zihninde tasarlamakta ve aynı tasarım içerisinde karşısındaki muhataplarını da dâhil etmek istemektedir. Kendi düşüncesinde oluşturduğu “*bu önemsiz bir geç kalmadır*” düşüncesini onlara aşılacak niyetindedir. Burada öznenin bakış açısı durumsal bir bakış açısıdır. Toplantıya, davete, derse hatta eve geç kaldığında “*biraz*” zarfıyla kodladığı bir durumu uçağa, trene geç kaldığında büyük ölçüde kodlayamayacaktır. Uçağın kalkış saatini geçirdiğinde kullanacağı “*biraz geç kaldım*” ifadesi artık değersizleşecektir. İlk durumdaki “*biraz*” zarfının değeriyle ikinci durumdaki “*biraz*” zarfının değeri artık eşit olmayacaktır. Birinci durumda olumsuzluğun değerini azaltma, durumu olumluya dönüştürme makul kabul edilirken son durumda sözcedeki olumsuzluk olduğu gibi kalacaktır. “*Üstat, hafif toplu bir insandı*” ifadesinde de özne “*toplu*” sözcüğünün “*şişman*” olumsuzluk çağrışımını önlemek için “*hafif*” sözcüğünü kullanmıştır (Çakır, 2014).

Yukarıdaki sözcedeki fiilin olumsuz değerini azaltma eyleminin tersini şu sözcede görebiliriz.

Biraz koştum.

“*Koşmak*” fiili “*bir yere ivedilikle gitmek, adım atışlarını artırarak ileriye doğru hızla gitmek, bir işle çok ilgilenmek koşuşturmak, koşuya çıkmak*” gibi farklı durumlara işaret etmekte ve farklı anlamlar kazanmaktadır. Spor yapan bir öznenin dile getirdiği “*biraz koştum*” ifadesindeki “*koştum*” kullanımı olumlu bir değere gönderme yapmaktadır. Toplum içerisinde spor yapmak sağlık açısından yararlı bir etkinlik olarak görülmekte ve düzenli olarak yapılması doktorlar tarafından salık verilmektedir. Tasarımı zihinde olumlu olarak oluşan bir eylem “*biraz*” ifadesiyle olumsuza doğru yönelmeye başlamıştır. Diğer bir ifadeyle “*biraz*” zarfı olumlu cümleyi kısmen olumsuzlaştırmaktadır. Belli zaman diliminde, belli bir saat boyunca yapıldığında bir spor eylemi olarak koşma gerçek değerine ulaşır. Bu sözcede tanımlama işlemiyle (identification) “*koşmak*” gerçek anlamda “*koşma*” nosyonuna gönderme yapmamaktadır. Koşma nosyonunun sınırlarına yakın bir alanda kendine yer bulmaktadır. Eylemin alanlarını belirleyen özellikler (occurrence) sıralandığında anlamsal olarak “*biraz*” “*yeterince, gerektiği kadar, pek*” sözcüklerine eş değer olabilir. Bu anlamda “*biraz koştum*” demek “*yeterince/gerittiği kadar/pek koşmadım*” demektir. “*Koştum*” ve “*biraz koştum*” sözcelerini işiten bireylerin zihinlerinde tamamen farklı göndergesel tasarımlar oluşur. Benoit De Cornulier’nin (1985) sözcelerin bağlam içerisinde kazandıkları değerleri ortaya koyan aşağıdaki örneği konuyu anlaşılır kılmaya açısından kayda değerdir.

Plaja ya da sinemaya gideceğiz.

De Cornulier görünürde hiçbir dilbilgisel olumsuz birim içermeyen, ilk bakışta bireylerin zihinlerinde olumlu algılanan bu sözcenin yine de olumsuz bir değer taşıdığını ifade etmektedir. Sözcenin açılımı “*sinemaya gidersek plaja, plaja gidersek sinemaya gitmeyeceğiz*” şeklindedir. Bu açıdan bir yanda varlık (bir olayın gerçekleşmesi) söz konusuysen diğer yanda yokluk (bir olayın gerçekleşmemesi) ön plana çıkmaktadır. Her hâlükârda iki eylemden biri gerçekleşmemiş olacaktır. Sözceye olumsuzluk değeri katan “*ya/ ya da*” bağlacıdır. Sözcü “*Plaja ve sinemaya gideceğiz*” şeklinde tasarlınsaydı niyetsel olarak tamamen olumlu bir yargı içerirdi. Bu olumlu niyetsel boyut eylemin gerçekleşmesi aşamasında farklılık gösterebilir. Bir eylemi gerçekleştirme planı kurgulanabilir fakat bu eylem sonradan gerçekleşmeyebilir. Bu sefer süreç tekrar olumsuza döner.

Sözcede bağlaç görevi gören koşul-şart bildiren Farsça kökenli “eğer” kelimesinin gerek sözlü gerekse yazılı dilde kullanımı söylem çözümlemesinde ilginç saptamalara neden olmaktadır.

(eğer) yaşarsam...

(eğer) istediğimi elde edersem...

(eğer) seçim yapmak zorunda kalsaydınız, siz ne yapardınız?

Henüz gerçekleşmemiş bir duruma ve olasılık düzeyinde anlamsal boyutta bir olumsuz yapıya işaret eden koşul bildiren “eğer” bağlacı cümle içerisinde dilek-koşul kipi “-ise” ile birlikte kullanılmaktadır. Bu noktada koşul bildiren iki dilsel birim aynı anda oluşmaktadır. “Eğer” bağlacını sözcede kullansak da onu sözceden çıkarsak da anlamsal hiçbir değişimin olmadığını saptayabiliriz. Bu durumda şu soruyu sormak gerekiyor: “kapı sonuna kadar aralıktı” veya “ölü ölmüş” sözcelerindeki gibi dilsel kullanım alışkanlığı olarak bu bir anlatım bozukluğu mudur? Yoksa “eğer” sözcüyü daha da pekiştirmek için mi kullanılmaktadır? Pekiştirme daha ziyade düşünsel boyutta bir pekiştirme değildir. Cümledeki “eğer” ifadesi bireyin doğrudan sosyal yaşamla kurduğu ve çoğunlukla kendisiyle ilgili olan durumlar içindir. Yaşamı, gerçekliği biçimlendirme ifadesidir. Bireyin bizzat kendine gönderimde bulunmasıdır. “Eğer yağmur yağarsa...” ifadesinde yağmurun yağması bireyin içerisinde bulunduğu duruma etki yapacaktır. Dolayısıyla sözcelem öznesi “eğer” bağlacını kullanarak bu etkiye dikkat çekmek istemektedir.

Sadece Alex 3-5-2 sistemiyle oynayabiliyordu.

Odada sadece üç kişi vardı.

“Sadece” sözcüğü cümle içerisinde zarf görevi görmekte ve bağlama göre “ancak, yalnız” sözcükleriyle eşdeğer bir anlama sahip olabilmektedir. Bu durumda sınırlandırıcı bir işlev kazanmaktadır. “Sadece (ancak, yalnız) Alex 3-5-2 sistemiyle oynayabiliyordu” cümlesinde sözcelem öznesi öncelikle Alex ile birlikte başkalarının da yer aldığı muhtemel örneklem grubu içerisinde dolaşım (parcours) işlemi yapmaktadır. Uygun bir birim -ki burada söz konusu olan birim Alex’tir- saptandıktan sonra çıkarım (extraction) gerçekleşmekte ve çıkarımın sonucu olan bu birimi oklama (fléchage) işlemiyle sabitlemektedir. Sözcede sabitleme işlemi yapan “sadece” zarfıdır. Sözcük, “bu” işaret sıfatına gönderim yapmaktadır. 3-5-2 sistemiyle oynayabilen bu kişi Alex’tir. İkinci sözcüğe genel olarak bakıldığında var olmak fiiliyle bir varlık değeri sergilenmesine rağmen “sadece” ifadesinin sözcüğe eklenmesiyle varlık üzerinde bir sınırlandırma işlemi yapılmaktadır. Bir anlamda varlık yoklukla şekillenmektedir. Bu her iki cümle için de geçerli bir durumdur. Varlık “üç kişiye” ve “Alex’e” yokluk ise muhtemelen ortamda olması gereken daha fazla kişinin o an için orada olmamasına ve “diğer futbolculara” işaret etmektedir. Alex’in ya da 3 kişinin önemli olmasını sağlayan başka biri ya da birilerinin olmayışıdır. Alex’in dışında odada istenilen sayıda başka kişi ya da kişiler olsaydı “sadece” sözcüğünün kullanımına gereksinim duyulmayacaktı.

Dil aracılığıyla zihinsel tasarımların ortaya çıkarılmasında fiiller de önemli ve ilginç saptamaları gözler önüne sermektedir. Fiiller adeta söylemi yönlendiren, sonlandıran ve yeniden başlatan birimlerdir. Yapısal olarak çok çeşitli görünümlere bürünen fiiller anlamsal olarak da farklı özelliklere sahiptirler. “Kanıksamak, rezil olmak, üzülme, acımak” gibi fiillerde olumsuz bir değere gönderim söz konusuysen temelde olumlu algılanan bazı fiillerin derin yapısına inildiğinde onların da içsel veya kullanımlarına

bağlı olarak olumsuz nitelikler sundukları görülebilecektir. “İstemek, ümit etmek, affetmek” fiillerinin içsel yapılarında olumsuz bir değere gönderim söz konusudur. “İstemek” henüz elde edilmemiş bir durumu, bir olguyu, bir nesneyi gösterir.

*Evim olsun **istiyorum**.*

*Sana güvenmek **istiyorum**.*

İlk sözcüde isteme düzeyinde olumlu fakat sahip olma düzeyinde olumsuz bir değer vardır. Evinin olmasını isteyen kişi henüz bu eve sahip değildir. Nosyonel olarak “istemek” ile “istenilen şeye sahip olmak” farklı evrenler içerisinde yer alırlar. İstemek niyetel istenilenin gerçekleşmesi durumsal bir yaklaşımdır. Niyet düşünsel boyutta varlığını sürekli muhafaza eder. Birey, ütöpik dahi olsa düşündüğü bir olgunun gerçekleşmesini bekler. “İstemek” açıkça zamansal boyutta bir bekleyiştir. Bu açıdan anlamsal olarak “beklemek” fiiliyle eş değerdir. Diğer sözcüde sözcüleyen özne muhatabına henüz güvenmediğini dile getirir. Güven düzleminde bir gerçeklik söz konusu değildir. “Ummak, ümit etmek, temenni etmek” ön plana çıkarılmaktadır. Sözcü başka sözcükler eklenerek manipüle edilebilir.

*Sana daha fazla güvenmek **istiyorum** / güvenmeyi **ümit ediyorum**.*

Sözcüde daha önce mevcut olmayan güvenin belli bir noktaya ulaşması söz konusudur. Bir derecelendirme değeri (gradient) taşıyan “daha fazla” sözcüğüyle güven kavramının özelliklerinin oluşturduğu merkeze yaklaşılmaktadır. “Daha fazla” denildiğinde “kısmen, biraz, az” ifadeleri akla gelmektedir. “Sana daha fazla güvenmek istiyorum” demek “sana kısmen güveniyorum” demektir. Azlık bildiren ifadelerden çokluk bildiren ifadelere geçiş yapılmaktadır. Böylece özne zihninde yerleşik olan olumsuzluk değerinden olumluluk değerine geçmeye çabalamaktadır.

“Affetmek” fiili sonuç bağlamında olumlu bir duruma gönderme yapsa da fiilin derin yapısında süreç bağlamında olumsuz öğeler saklıdır. Fiilin “hoşgörü, vazgeçme, bağışlama, maruz görme” gibi nosyonel özelliklerinin toplandığı sonuç kısmına ulaşmaya kadar her şey olumsuz bir havada ilerler. Bu olumsuz hava içerisinde “kötü, suç, günah, ceza” vardır. Süreç düzeyindeki olumsuzluklar bazı fiillerin zamansal kullanımlarıyla da karşımıza çıkar.

*Bu taşıtın çalışma prensiplerini **öğreniyorum**.*

Çalışma ilkelerini öğrenme henüz tam olarak sonlanmamış ve öğrenme halen devam etmektedir. Fiilin şimdiki zaman kipini geçmiş zaman kipiyle değiştirdiğimizde gerçekliğin bireysel (sübjektif) boyutuyla karşılaşırız. “Taşıtın çalışma prensiplerini öğrendim” diyen birinin söylemi ne kadar gerçektir? Bireyin kendini özne olarak gerçekleştirme kapasitesi olarak bireysellik (subjectivité) bilincin sürekliliğini sağlayan, yaşamdaki tecrübeleri aşan ruhsal bir yapıdır (Samır, 2007). Sözcüleyen özne heyecanını dilsel birimlerle sözcüye katar ve böylece içindeki “ben” gün yüzüne çıkarır. Bireyselliğin göstergesi olarak ben, “sonunda, nihayet” gibi zarflarla gerçekleşebileceği gibi fiil zamanlarındaki şahıs ekleriyle de gerçekleşir. “Taşıtın çalışma prensiplerini öğrenememişsin” şeklinde oluşturulan yeni bir ifade “ben”in varlığının tartışılmaya başlandığı noktadır.

Siyah beyaz, gece gündüz gibi birinin değerinin diğerinin varlığıyla biçimlendiği ve anlam kazandığı olumluluk ve olumsuzluk kavramları sözcük ve eylemler dışında durumsal veya bağlamsal olarak da kendini gösterir. Bunlar edimbilimsel değer yüklü ifadelerdir.

Yağmur yağıyor.

Cem Gariboğlu dün sabah kaldığı koğuştta ölü bulundu.

Bu iki ifade bakış açısının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Yağmurun yağması alışveriş planı yapanlar, statta futbol maçı izlemek isteyenler, pazardaki seyyar satıcılar ve sokakta yaşayan evsizler için olumsuzluk göstergesiyeen susuzluk çeken bir toplum, suya ihtiyaç duyan bir çiftçi, aşırı sıcaklardan bunalan bir kişi için olumlu algılanır. Cinayetden hüküm giymiş birinin ölü bulunması kamu vicdanını rahatlatması açısından olumlu karşılanırken mevtanın ailesi için üzücü bir durumdur. Bakış açısının kronikleşmiş toplumsal sorunların iletişikle çözülememesinde de etkisi büyüktür. Birinin terörist olarak nitelendirdiğini diğeri aktivist olarak nitelendirebilir.

Edimbilimsel Düzeyde Dilsel Tasarımlar

Edimbilim dilin gerçeklikle kurduğu ilişkidir. Söylemin eyleme dönüşmüş halidir. Bireyler sosyal ortamlarda kendilerini gerçekleştirirler. J. L. Austin'in ifadesiyle (2007) bir şey söylemek bir şey yapmaktır ya da bir şey söylerken bir şey yaparız. Yapmak ifadesi çok geniş bir evreni içine almaktadır. Eylem değeri içerebileceği gibi edimsöz ve etkisöz değeri de içerebilir. Harekete geçmenin yani eylemin öncül aşaması olan söylem, çözümlenmelerle gerçek değerine ulaşır. Varsayımlardan ziyade belirsizliklerden yola çıkan söylem çözümlenmesi öncelikle dil kullanımıyla ve dilin açıklama, anlama, anlamlandırmaya ilişkin işlevleriyle ilgilenir. Dil kullanımı dilsel bir davranıştır ve bu sebeple dil bir eylem ve etkileşim biçimidir. Bu açıdan çözümlenme edimbilimseldir; yani bu düzeyde "dili kullanan insanların dil ile ne yaptıkları" sorusunu anlamak önemlidir (Sözen, 2014: 83). Bir anekdotla konuyu somutlaştıralım: Eşiyle birlikte özel taşıtında trafikte seyir halinde olan bir sürücü trafik ışıklarına yaklaşmak üzereyken umursamaz ve dalgın bir şekilde yavaş yavaş yürüyerek yolun karşısına geçmeye çalışır bir vatandaşla karşı karşıya gelir. Önce kornayla yayayı nazikçe uyarmasına rağmen yayanın aldirış etmemesi üzerine sürücü öfkelenir ve sürekli korna çalarak ve selektör yaparak sonunda trafik ışıklarında durur. Sürücünün bu eylemleri üzerine yaya da sinirlenir ve ışıklarda duran taşıta doğru yönelir. Yayanın öfkeli ve kavga edecek tarzda taşıta doğru yaklaştığını gören sürücünün eşi tedirgin ve korkmuş bir şekilde yayayı taciz eden davranışlarından dolayı eşine kızar ve onu kavgaya yol açmakla suçlar. Yanına gelen ve cama doğru yönelen öfkeli yayayla göz göze gelen sürücü yayanın kavga potansiyelini fark eder ve sakin bir tavırla "Kusura bakma, seni amcama benzettim ve bu yüzden ısrarla korna çaldım" der. Bu söyleme öfkeli yaya "pardon" diyerek karşılık verir ve aracın yanından uzaklaşır. Anekdotun kahramanının burada yaptığı şey niyeti farklılaştırmaktır. Kavga etme niyetini strateji değiştirerek iletişim kurma niyetine dönüştürür. Wittgenstein'in ifadesiyle dil oyunlarına başvurarak özne, edimsöz ve özellikle de etki sözün değerini değiştirir. Başlangıçta kavga değeri taşıyan etki söz öznenin söylemsel manevrasıyla "pardon" ifadesi şeklinde özür değeri kazanır. Böylece sosyal boyutta istenmeyen ve daha olumsuz eylemlere yol açabilecek durumlar önlenmiş olur.

Sözceleyen özneler olarak bireyler söylemi kullanma düzeyinde birer stratejist, birer manipülatör, birer kışkırtıcı (tetikçi/tahrikçi) ve birer uzlaşımçı ve uzlaştırıcıdır. Amaçlar doğrultusunda stratejiler geliştirilerek söylemler kurgulanır. Çıkarları davranışlar belirler, davranışları söylemler yönlendirir. Kavga etmeme bireyin çıkarına bir durum olduğundan o iletişim kurma davranışı sergiler. Özür ifadesi olarak "pardon" sakin olma davranışını ortaya çıkarır. Strateji sözcelemin başka düzeylerinde de kendini gösterir. Birey söylemini oluştururken söylem içerisine "eee" türünden ifadeler eklemesi ya da kendisine "Okula gittin mi?" veya "Çalışmanı bitirdin mi?"

türünden bir soru sorulduğunda sorulan kişinin kendisi olduğunu bilmesine rağmen “ben mi”? şeklinde karşıt bir soruyla karşılık vermesi söyleyeceklerini zihninde tasarlaması için zaman kazanma adına bir stratejidir. Manipülatör özne söylemleri dolayısıyla bağlamları değiştirir. Gerçekte başlangıçta kavga etme niyetinde olan sürücü “seni amcama benzettim” söylemsel değişikliğiyle bağlamda farklılık yaratır. Kavga bağlamı tartışma ya da iletişim bağlamına bürünür. Tartışma kavgaya dönüşmediği sürece olumlu bir davranış olarak görülmelidir. Bir anlamda manipülasyon ontolojik olarak yalan ve dedikodu kavramlarına denk düşer. Anekdotta özne söylemleri manipüle ederek o an için kendi çıkarına olan yalan söyleme eylemini gerçekleştirir. Seçilen sözcükler aracılığıyla kurulan söylemler tahrik edici olabileceği gibi uzlaşımçı nitelik de taşıyabilir. “Pardon” uzlaşımçı bir söylemdir. Dolayısıyla öznenin anlaşmaya, uzlaşımaya eğilimli olduğunu gösterir. Kışkırtıcı bir söylem seçseydi istenmedik farklı davranışlara neden olabilirdi.

Farklı dilsel birimlerle oluşturulan söylem psikolojik değerler yüklüdür. Söz edimleri (edimsöz/etki söz) bu psikolojik değerlerin sonucunda oluşur. Bir bayandan bahsederken kullanılan “çirkin kadın” ve “bakımsız kadın” söylemleri psikolojik olarak farklı değerdedirler. Sözceleri işiten bir birey iki sözcüye aynı tepkiyi vermez. Birini olumlu bir eleştiri olarak görürken diğerini hakaret kabul edebilir. Charles Bally (Akt. Ducrot, 1989) her düşüncenin dilsel tasarımlara verilen tepkilerle şekillendiğini ifade eder. Bu tepki üç boyutludur. Bir dilsel tasarım birey tarafından ya olduğu gibi kabul edilir ya reddedilir. Bir dilsel tasarım bireyin hoşuna gider. Sevdiği, mutlu olduğu bir konudan bahsedilirken o konuyu can kulağıyla dinler. Son olarak başkaları tarafından dillendirilen bir tasarım bireyin hoşuna gitmez. O konunun konuşulmasını istemez. Bunlar ölüm, hastalık gibi konular veya bireyin zihninde olumsuz kodlanmış düşünceler olabilir.

Sonuç

Söylem bireyin gerçekliği ve onun var olma nedenidir. 21. yüzyıl teknoloji çağında sosyal ortamda etkin olarak yer alması ve her alanda başarılı olması söylemlerinin gücüne bağlıdır. Söylemler insan ilişkilerini belirler. İlişki kurduğu toplumdaki diğer bireylerin oluşturdukları söylemlerin değerini bilmesi bireyin insan ilişkileri düzeyinde daha az sorun yaşamasını sağlar. Söylemler bireylerin hangi ruh hali içerisinde olduklarını ele verir. Sözcükler bağlam içerisinde kimlik kazanır. Bu kimlikler sözcüleyen öznenin ne tür davranışlar sergilediğini ortaya koyar. Anadilimizi konuşmayı öğrendiğimiz andan itibaren sürekli dili kullanarak iletişim kurar fakat sözcüklerin değerleri üzerinde yeterince durmaz, onlara farklı bakış açılarıyla bakmayız. “Bardağın yarısı boş” diyen birinin söylemi tesadüfi değildir. Konuşmacı “bardağın yarısı dolu” da diyebilirdi ama “bardağın yarısı boş” ifadesini kullanarak olaya olumsuz baktığını beyan etmekte ve bu kanaatiyle karşı tarafı etkilemeye ve kendisi gibi düşünmesini sağlamaya çalışmaktadır (Çakır, 2014).

Araştırmada dilsel birimlerin sözcenin yönünü değiştirdiğini, dil kullanım düzeyinde sözcüleyen öznenin stratejist, manipülatör, uzlaşımçı ve kışkırtıcı olma özellikleriyle ön plana çıktığını saptamaktayız. Dil kullanıcıları genellikle sözceleri tek bakış açısıyla zihinlerinde çözümlemektedirler. “Ya/ya da”, “bile”, “ama” bağlaçlarının, “istemek” fiilinin olumsuz değerler taşıyabileceklerini göz ardı ederler. Zira bir şey ya da bir şeyin gerçekleşmesi isteniliyorsa o henüz elde edilmemiş demektir. “Geciktim” ifadesinin yanına “biraz” zarfını ekleyen bir bireyin yapmak istediği söylemin olumsuz değerini azaltmaktır. Olumsuz değer yüklü sözcükler bazı kullanımlarda tamamen olumlu bir nitelik de taşır. “Erkekler de bizim programı fena izliyorlarmış” diyen bir yarışma programı sunucusu çoğunlukla olumsuz bir değer taşıyan “fena” sözcüğüne olumlu bir anlam yüklemektedir. “Fena” sözcüğü bu anlamıyla “tutku” ifadesine eş değerdir.

Genellikle bayanların tutkuyla izlediği bir kadın programını aynı tutkuyla erkekler de izlemektedirler.

Söylemi bu yönüyle değerlendirebilen bireyler başkalarının söylemlerinden kendilerine olumlu mu olumsuz mu bakıldığını kolayca algılayabilir ve ona göre stratejiler geliştirebilirler. Düşünceleri inançlar, ideolojiler, çıkarlar yönlendirdiğinden ve söylemler bu değerlerle şekillendiğinden bireyler arasında iletişim kurmak çoğu zaman zor olsa da basit düzeyde bireyin yaşamını alt üst edebilecek sorunlar daha fazla büyümeden iletişimle çözülebilir. En azından birey iletişim kurmaya açık olur. Bu açıdan özellikle aile içi şiddetin çözülmesinde, toplumdaki kutuplaşmanın ortadan kaldırılmasında söylemin bu gizil yönünden yararlanılabilir. Özneler muhataplarının söylemlerle ne demek istediklerini rahatlıkla zihinlerinde yeniden tasarlayabilirler.

Kaynakça

- Austin, J. L. (2007). *Söylemek ve Yapmak*. (Çev. R. Levent Aysever). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Bajric, S. (2007). *Subjectivité, représentation et méta-représentation*. Paris: Université de Sorbonne.
http://www.unizd.hr/Portals/43/broj_1_2007/Samir_Bajric_Subjectivite_representation_et_meta-representation_en_linguistique-didactique.pdf
- Caron, J. (1983). *Les régulations du discours, psycholinguistique et pragmatique du langage*. France: Presses Universitaires de France.
- Chomsky, N. (2001). *Dil ve Zihin*. (Çev: Ahmet Kocaman). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Culioli, A. (1999). *Pour une linguistique de l'énonciation, Domaine Notionnel Tome 3*. Paris: Ophrys.
- Culioli, A. (2000). *Pour une linguistique de l'énonciation, opérations et représentations, Tome 1*. Paris: Ophrys.
- Çakır, A. (2014). *Söylem Analizi, Ne Demek İstiyorsun?*. Konya: Palet Yayınları.
- De Cornulier, B. (1985). *Effets de sens*. Paris: Les éditions de minuit.
- Dilts, R. (2013). *Dil İllüzyonları, Kelimelerin Büyüsüyle Mutluluğa Ulaşmak*. (Çev: A. Volkan Çubukçu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dolaner, K., Acar, E. & Onan, S. (2012). *Dil ve Anlatım*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Ducrot, O. (1989). *Logique, Structure, Énonciation*. Paris: Les éditions de minuit.
- Eco, U. (1995). *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı, Avrupa'yı Kurmak*. (Çev: Kemal Atakay). İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Fischer, S. R. (2013). *Dilin Tarihi*. (Çev: Muhtesim Güvenç). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gaonac'h, D. (2006). *L'apprentissage précoce d'une langue étrangère, le point de vue de la psycholinguistique*. Paris: Hachette.

Humboldt, W. V. (1999). *On Language, on the diversity of human language construction and its influence on the mental development of the human species*. The United Kingdom: Cambridge University Press.

Nacar-Logie, N. (2014). *Dil, Niyet, Aidiyet*. Ankara: Alter Yayıncılık.

Sözen, E. (2014). *Söylem (Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç, Refleksite)*. Ankara: Birleşik Yayınları.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.